

ДО ОРНИТОФАУНИ СЕРЕДНЬОЇ ТЕЧІЇ СУЛИ

В.М. Грищенко, Є.Д. Яблоновська-Грищенко, К.К. Сулима

To ornithofauna of the Middle Sula river. - V.N. Grishchenko, E.D. Yablonovska-Grishchenko, K.K. Sulima. - Berkut. 13 (1). 2004. - Data were collected during an expedition in Sumy and Poltava regions on 30.06-14.07.2004. Materials on the most interesting species are presented. [Ukrainian].

Key words: Sula river, Sumy region, Poltava region, fauna, rare species.

Address: V.N. Grishchenko, Kaniv Nature Reserve, 19000 Kaniv, Ukraine; e-mail: vgrishchenko@mail.ru.

Матеріал зібрано під час експедиції на байдарці 30.06–14.07.2004 р., яка пройшла від м. Ромни до м. Лубни (Роменський район Сумської області, Лохвицький та Лубенський райони Полтавської області). Загальна протяжність маршруту становить близько 160 км.

Чорношия гагара (*Gavia arctica*). 14.07 один птах полював на рибу на руслі Сули в межах м. Лубни (фото 1).

Руда чапля (*Ardea purpurea*). 30.06 та 1.07 поодинокі руді чаплі неодноразово зустрічалися біля сіл Піски, Бобрик та Біловод. 4–7.07 вони регулярно відмічалися від Глинська до плавнів біля с. Гиряві Ісківці.

Велика біла чапля (*Egretta alba*). 6 і 7.07 поодинокі птахи кілька разів спостерігалися біля сіл Білогорілка, Ручки та Лука. 7.07 4 великі білі чаплі відмічені в плавнях між селами Гиряві Ісківці та Млини. 13.07 один птах спостерігався на березі стариці біля с. Мгар.

Білий лелека (*Ciconia ciconia*). Загалом під час експедиції на Сулі було зареєстровано 26 заселених гнізд. З них 38,5 % були збудовані на деревах, по 30,8 % – на стовпах і водонапірних баштах; 11,5 % гнізд знаходилися на штучних гніздівлях. Успішність розмноження була досить високою. Лелеки вивели в середньому 3,64 пташеняти на успішну пару і 3,50 на пару, що брала участь у розмноженні. Частка неуспішних пар становила 3,8 %. 8,0 % виводків мали по 2 пташенят, 36,0 % – по 3, 40,0 % – по 4, 16,0 % – по 5.

Сіра гуска (*Anser anser*). 7.07 на заболочених луках навпроти с. Лука спостерігався птах, який при наближенні людини заховався в заростях осоки. 9.07 біля с. Хрулі відмічена зграя близько 50 особин, що пролітала вниз по долині Сули.

Осоїд (*Pernis apivorus*). 1.07 один птах спостерігався біля с. Піски. 9.07 осоїд літав характерним токовим польотом над лісом поблизу с. Васильки.

Великий яструб (*Accipiter gentilis*). Слід відмітити досить високу чисельність великого яструба на Сулі. У нижній течії в 1996 р. ці птахи були відмічені нами у 9 місцях на 92 км обстеженого русла, знайдене одне гніздо (Грищенко та ін., 1996). У 2004 р. ми виявили 8 виводків з 2–3 молодих птахів, які щойно залишили гніздо. Крім того, дорослі яструби спостерігалися ще у 8 місцях.

Фото 1. Чорношия гагара. Р. Сула у м. Лубни. 14.07.2003 р.

Тут і далі фото Є.Д. Яблоновської-Грищенко.
Photo 1. Black-throated Diver.

Фото 2. Пара сірих журавлів. Заплава Сули біля с. Лука. 7.07.2003 р.
Photo 2. A pair of cranes.

Орел-карлик (*Hieraaetus pennatus*). 5.07 птах темної форми відмічений над с. Чеберяки.

Великий підорлик (*Aquila clanga*). 9.07 двічі з'являвся над луками на північній схід від с. Васильки.

Орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*). 9.07 дорослий орлан вилетів з заболоченого лісу на північний схід від с. Васильки, через деякий час він ширяв високо в небі над заплавою Сули біля сіл Хрулі і Пісочки. Судячи з світлого забарвлення голови, птах віком не менше 6 років. Це перша зустріч орлана-білохвоста у гніздовий період так далеко вверх по течії Сули. У 1996 р. ми виявили пару птахів неподалік від гирла р. Оржиця (Грищенко та ін., 1996), за даними місцевих жителів, відоме гніздо в околицях с. Худоліївка Семенівського району, поблизу від Оржицьких плавнів (Гаврилюк, 2001). Очевидно, у зв'язку з загальним ростом чисельності відбувається розселення орланів вверх по притоках Дніпра.

Кібчик (*Falco vesperinus*). 1.07 спостерігався самець біля с. Садове.

Сірий журавель (*Grus grus*). На Сулі основні місця гніздування журавлів знаходяться у Біловодському та Андріяшівсько-Гудимівському гідрологічних заказниках, у яких охороняється значна частина заплави Сули в Роменському районі. Загальна площа їх становить понад 3000 га. Чисельність журавлів у цих заказниках оцінюється відповідно у 2–4 та 2–3 пари (Андрієнко та ін., 2001). Відмічені ці птахи також у Середньосульському гідрологічному заказнику в Лохвицькому районі (плавні біля сіл Гираві Ісківці та Яшники) (Байрак та ін., 2003).

Під час експедиції журавлі регулярно зустрічалися від с. Сурмачівка до с. Лука. За характерними парними криками (унісональний дует) зареєстровано 8 територіальних пар. 2.07 пара перегукувалася на болотах лівого берега Сули навпроти с. Сурмачівка. В сутінках того ж дня над болотами біля с. Перекопівка спостерігався пролітаючий птах. На світанку 3.07 на болотах лівого берега Сули зареєстровані крики двох пар журавлів та поодинокого птаха біля с. Перекопівка і однієї пари – біля с. Сурмачівка. Вранці над руслом Сули нижче с. Сурмачівка спостерігався журавель, який пролітав вниз по течії. На полях кормових культур біля с. Сурмачівка годувалися 4 журавлі, а над полями північніше села відмічена зграя з 10 птахів. Вранці 4.07 крики двох пар зареєстровані на болотах між селами Глинськ і Перекопівка. Ввечері 4.07 та вранці 5.07 пара журавлів неодноразово кричала на болотах лівого берега біля с. Гудими. Вдень 8 журавлів пролітали з полів між селами Чеберяки та Глинськ на болота біля с. Гудими, пізніше 3 – у зворотному напрямку. Вечором 5.07 та вранці 6.07 крики пари журавлів та двох поодиноких птахів реєструвалися біля с. Нова Гребля. 6 і 7.07 пара журавлів неодноразово спостерігалася над полями та в заплаві між селами Ручки та Лука (фото 2).

Загальну чисельність угруповання сірого журавля на Сулі можна оцінити як мінімум у 10–20 гніздових пар та 30–50 осо-

бин, що не розмножуються. Більша частина місць гніздування охороняється у вищеназваних заказниках. Для повнішого охоплення їх охороною доцільно розширити територію Середньосульського гідрологічного заказника до межі з Сумською областю, що пропонують полтавські науковці (Байрак та ін., 2003).

Малий зуйок (*Charadrius dubius*). Через брак придатних для гніздування місць чисельність на середній Сулі низька. На руслі зустрічався всього двічі – 12.07 біля броду в с. Хитці і 14.07 біля Лубнів.

Лісовий коловодник (*Tringa ochropus*). На руслі і протоках поодинокі особини відмічені у 5 місцях. Зустрічальність становить 0,3 ос./10 км русла. 10.07 крики кількох особин зареєстровані на луках біля с. Лучка.

Перевізник (*Actitis hypoleucos*). Загалом відмічено 8 особин у 6 пунктах. Зустрічальність становить 0,5 ос./10 км русла.

Турухтан (*Philomachus pugnax*). 6.07 зграя близько 50 особин відмічена на відстійниках біля с. Ручки. Тут же трималися зграйки чайок (*Vanellus vanellus*), великих (*Tringa nebularia*), звичайних (*T. totanus*), болотяних (*T. glareola*), лісових коловодників, малих зуйків, 2 чорних коловодники (*Tringa erythropus*).

Круглодзьобий плавунець (*Phalaropus lobatus*). 6.07 один птах спостерігався разом з іншими куликами на відстійниках біля с. Ручки.

Річковий крячок (*Sterna hirundo*). 8.07 три поодинокі птахи спостерігалися на плесі біля м. Червонозаводське. На відстійниках спиртозаводу тут існує невелика колонія (Кныш, 2001).

Білощокий крячок (*Chlidonias hybrida*). 8.07 два птахи відмічені біля с. Гаївщина.

Цікаво відмітити, що на середній Сулі порівняно невисока чисельність болотяних крячків. Від с. Біловод до с. Мельники вони не зустрічалися зовсім. На гніздуванні нами відмічений лише чорний крячок (*Chlidonias niger*). В аналогічних умовах у нижній течії

Сули і на Удаї чисельність крячків значно вища, причому гніздяться всі три види (Грищенко та ін., 1993, 1996, 2002).

Голуб-синяк (*Columba oenas*). 9.07 спостерігався над заплавою Сули вище с. Васильки.

Голубий рибалочка (*Alcedo atthis*). Всього зареєстровано 115 особин у 78 пунктах (по 1–4 птахи). Зустрічальність становить 7,2 ос./10 км русла, або 4,9 поселення/10 км русла.

Жовтоголова плиска (*Motacilla citreola*). 1.07 біля с. Бобрик спостерігався самець у заростях на руслі Сули. 7.07 пара птахів відмічена на заболочених луках навпроти с. Лука, трохи далі самець годував двох злетків на лататті серед плеса біля села. 8.07 виводок зареєстрований на луках біля с. Гаївщина.

Білобровий дрізд (*Turdus iliacus*). 6.07 зареєстрований співаючий самець біля с. Білогорілка.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрієнко Т.Л., Андрієвська О.Л., Арап Р.Я. та ін. (2001): Заповідні скарби Сумщини. Суми: Джерело. 1-208.
- Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк Н.О. та ін. (2003): Еталони природи Полтавщини. Полтава: Верстка. 1-212.
- Гаврилюк М.Н. (2001): Орлан-білохвіст в Україні: сучасний стан, біологія та охорона. - Дис. ... канд. біол. наук. Черкаси. 1-222.
- Грищенко В.М., Подобайло А.В., Яблоновська Є.Д., Батова Н.І., Гаврилюк М.Н., Михалевич І.В. (1993): До орнітофауни плавнів Удаю. - Беркут. 2: 12-13.
- Грищенко В.М., Гаврилюк М.Н., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (1996): До орнітофауни нижньої Сули. - Беркут. 5 (1): 24-25.
- Грищенко В.Н., Яблоновская-Грищенко Е.Д., Гуляев Д.П. (2002): Матеріали по орнітофауне долини р. Удай. - Авіфауна України. 2: 45-48.
- Кныш Н.П. (2001): Заметки о редких и малоизученных птицах лесостепной части Сумской области. - Беркут. 10 (1): 1-19.

В.М. Грищенко,
Канівський заповідник, м. Канів,
19000, Черкаська обл.,
Україна (Ukraine).